

ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY

GIBÁRT

község

településrendezési tervére vonatkozóan

Miskolc

2016

Gibárt község Önkormányzatának /3584 Gibárt, Széchenyi u. 10. /megbízásából elkészítettük a településrendezési tervre vonatkozó örökségvédelmi hatástanulmány régészeti fejezetét a 4/2003. NKÖM rendelet szerinti tartalommal.

A hatástanulmány készítésének célja a régészeti örökség elemeinek számbavétele az ismert adatok alapján, valamint az örökségi értékek védelme.

Hatástanulmányunkban összegezzük az érintett területre vonatkozó jelenlegi régészeti ismereteinket, és ennek alapján tájékoztatjuk a Megrendelőt, valamint az illetékes Szakhatóságot a kiviteli terv megvalósítása során várható régészeti jelenségekről, továbbá felhívjuk a Megrendelő figyelmét az érvényben lévő Örökségvédelmi törvény ide vonatkozó rendelkezéseire.

A KUTATANDÓ TERÜLETEK ELHELYEZKEDÉSE

A vizsgálandó területek Gibárt község területén a következő helyszíneken találhatóak:

- Az Encs felől vezető út mentén balra, az út és az árvízvédelmi gát, valamint a település első házának telke által határolva.
- Ugyanezen oldalon, a „Kender-föld” nevű határrészen .
- Az Encs felől vezető út jobb oldalán, az itt lévő kertek végénél, téglalap alakban, a gát által határolva, egészen a gátra vezető, a főutat derékszögben metsző földútig.
- Háromszög alakú kis terület a főút és a gát metszésében.
- Közvetlenül a Hernád-híd után jobbra, a Hernád felé a gát határolja, egészen a település Pere felé eső utolsó utcájáig, részben beépített terület, részben kertek.
- A település belterületén, beépített területek illetve kertek.
- ld. melléklet, EOVS térkép 1:15 000

A HATÁSTANULMÁNY MAGÁBAN FOGLALJA A HERMAN OTTÓ MÚZEUM (HOM) RÉGÉSZETI OSZTÁLYA ADATÁLLOMÁNYÁNAK, AZAZ:

- a Régészeti Adattár dokumentumainak
- a Régészeti Gyűjtemény leltárkönyveinek
- a HOM éves jelentéseinek
- a vonatkozó szakirodalomnak
- a területre vonatkozó történeti térképeknek
- a FÖMI által készített légifotónak az áttekintését ill. vizsgálatát
- a terület régészeti terepbejárását

A TERÜLETRE VONATKOZÓ TÖRTÉNETI ANYAG:

A Gibárt környékén nyilvántartott régészeti lelőhelyek tanúsága szerint a környék a neolitikumtól kezdve lakott volt. Rézkori, bronz és vaskori (kelta) császárkori leletek utalnak arra, hogy ezekben a korszakokban megtelepedtek és tartósan éltek itt emberek.

Az Árpád-korban egy később elpusztult falu is volt a mai Gibárt közelében, Tuzsa falu, melynek emlékét a Tuzsa-dűlőnév őrizte meg.

A település első okleveles említését 1290-ből ismerjük, amikor GYBART néven szerepel. A szepesi Rycolf fiai osztozkodtak birtokán, Kolos János és Rycolf. Őket tartja a kutatás a Berzevicziek elődeinek.

1315-ben Rycolph (a nevet ekkor így jegyzik le) fia, Kokos magister és Kércsi Lang a birtokos, egy határjárás leírását is ismerjük ebből az évből.

1316-ban Kokos cserébe adja Langnak és testvérének gibárti birtokrészét egy Sáros megyei birtokért.

A 15. századtól kezdve több birtokosát ismerjük: 1453-ban egy részét Czeke György kapja donációba. Ő 1486-ban eladja ezt a birtokrészt.

1415-től a gibárti Bor –család a birtokosa, egy másik adat szerint Gibárti Lucia, özvegy Porkoláb Domonkosné 1455/61-es halála után öröklök.

1529-ben három oklevél is említi a Gibárti Bor családot.

1582-ben Gibárti Bor János váltó fejében örökjogon átadja a birtokrészét Panka Péternek.

Ugyanekkor halmai Mihályt is említik birtokosként.

1609-ben Farkas Mihály, majd 1617-ben a Bernáth és a Naményi Koncs-család is birtokol Gibárton.

A család kihalásával kezdődik a Szenimrey és a Szepessy-család birtoklása.

A TERÜLETRE VONATKOZÓ TÖRTÉNETI TÉRKÉPES ANYAG

A történeti térképek kutatását az teszi szükségessé, hogy ezek a folyószabályozások előtt készültek, így segítségükkel hű képet nyerhetünk az egykori természeti viszonyokról, továbbá a felmérések földrajzi helynévanyagának vizsgálatával esetleg olyan adatokat találhatunk, amelyek közvetve is utalhatnak régészeti lelőhelyekre (vár, sánc, árok, stb.) Mindemellett a történeti felméréseken szerepelhetnek olyan térképi elemek, amelyek közvetlenül is régészeti jelenségekre hívhatják fel a figyelmünket.

Abból a célból, hogy a történeti térképek adatai a mai állapotokkal összevethetőek legyenek, a térképen szereplő és a jelenleg is a terepen található közös illesztési pontok segítségével a felméréseket megfelelően pozicionáltuk, georeferáltuk. Így ezen korabeli térképeket alkalmassá tettük arra, hogy EO-Vetületi rendszerben értékelhetőek legyenek.

A kutatás során az I. és II. Katonai felmérések Hadtörténeti Intézet Térképtárában található térképlapjait használtuk fel, ezek a bécsi Hadilevéltárban található eredeti térképek másolatai.

Jelen örökségvédelmi hatástanulmány készítése során az I. Katonai Felmérés 1782-85 között készült, valamint a II. Katonai Felmérés 1829-1866 között készült térképlapjait tanulmányoztuk át.

Az I. katonai felmérés vonatkozó térképlapján „Gibart” felirattal, az Encs felől vezető út mentén jobbra és balra fekvő vizsgálandó területek vízfolyásokkal és mocsárral tarkított helyen fekszenek, foltokban elhelyezkedő erdőt is jelölt a térkép rajzolója.

A település belterülete ekkor még a Hernád partjának magasabb részein helyezkedett csak el, a három nagy hurkot kanyargó folyó partját minden jelzés nélkül látjuk ábrázolva.

A II. katonai felmérés vonatkozó térképlapján „Gibart zu Gibart” felirattal, az Encs felől vezető út mentén fekvő vizsgálandó területek mocsaras, illetve erdővel borított részeken fekszenek.

A település kiterjedése szinte nem változott, egyedül a temetőt helyét jelzi a térkép.

A térképek nem szolgáltatnak sem olyan térképi elemekkel, sem olyan földrajzi nevekkal, melyek alapján régészeti objektumok meglétére következtethetnénk.

A TERÜLETRŐL KÉSZÜLT LÉGIFELVÉTELEK ELEMZÉSE

A vizsgált területre vonatkozóan a FÖMI által 2000-ben geodéziai céllal készített légifelvétel sorozat vonatkozó szelvényeit tekintettük át. Hasonlóan a történeti térképi állományhoz, e felvételeket is illesztettük a mai térképekhez. A vizsgálandó területre vonatkozóan semmilyen régészeti jelenséget nem tapasztaltunk.

A RÉGÉSZETI TEREPEJÁRÁS EREDMÉNYE

A terepejárást 2016. július 29-én végeztük, a jelzett területeken azonban a mezőgazdasági művelés következtében tapasztalt dús vegetáció (kukorica, búza) illetve a területek elhanyagolt, gyepvel és gyomokkal borított jellege miatt, valamint a belterület beépítettsége miatt a megfigyelés lehetősége igen csekély volt.

A terepejárás során régészeti jelenséget nem tapasztaltunk.

ÖSSZEGZÉS

Mindazonáltal, amennyiben a földmunkával járó beruházás során régészeti leletek kerülnének elő, felhívjuk a figyelmet a Kulturális Örökségvédelmről szóló 2001. évi LXIV. törvény vonatkozó részeire.

24. § (1) A régészeti emlékek és leletek esetében is törekedni kell a régészeti örökség elemeinek helyszíni megőrzésére.

(2) Ha régészeti feltárás esetén kívül régészeti emlék, illetőleg lelet kerül elő, a felfedező, (a munka felelős vezetője) köteles a., a tevékenységet azonnal abbahagyni, és az illetékes múzeum nyilatkozatának kézhezvételéig szüneteltetni,

b., a helyszín és a lelet őrzéséről –a felelős őrzés szabályai szerint- a jegyző vagy az illetékes múzeum, vagy a hatóság intézkedéséig gondoskodni.

(3) Az emléket vagy a leletet az illetékes települési önkormányzat jegyzőjének haladéktalanul be kell jelenteni. Ez kötelezettség a felfedezőt, az ingatlan tulajdonosát, az építtetőt és a kivitelezőt egyaránt terheli.

(4) A jegyző a bejelentés alapján köteles az illetékes múzeumot és a tevékenység jellege szerint illetékességgel rendelkező hatóságot haladéktalanul értesíteni.

(5) Az illetékes múzeum köteles a helyszínt, illetőleg a leleteket haladéktalanul megvizsgálni, és a tevékenység folytatásának feltételeiről –a hozzá érkezett bejelentéstől számított- 24 órán belül írásban nyilatkozni, és a nyilatkozatot egyidejűleg a hatóságnak is megküldeni.

(6) A hatóság az illetékes múzeum nyilatkozatának megérkezését követően dönt a tevékenység folytatásának további feltételeiről.

(7) Ha régészeti emlék vagy lelet veszélyeztetése nélkül a tevékenység még részlegesen sem folytatható, a tevékenység jellege szerint hatáskörrel és illetékességgel rendelkező hatóság köteles annak folytatását azonnali hatállyal megtiltani és legfeljebb 30 napra felfüggeszteni, és intézkedéséről a hatóságot értesíteni.

(8) A múzeum köteles a mentő feltárást haladéktalanul megkezdeni, és folyamatosan –az elvárható ütemben- végezni, az előkerült régészeti leleteket ideiglenesen elhelyezni. A mentő feltáráshoz feltárási engedély nem szükséges.

(9) Ha a mentő feltárást nem lehet 30 nap alatt elvégezni, a hatóság ideiglenesen védetté nyilváníthatja a földterületet.

Miskolc, 2016. július 29.

Dr. Lovász Emese
régész

Mellékletek

1. 1: 10 000 EOVS
2. I. Katonai Felmérés 1782 - 1785
3. II. Katonai Felmérés 1829 - 1866
4. A FŐMI 2000. évi légifelvétele
5. A terepbejárás felvételei

Gibárt terepbejárás

Az Encs felől vezető út bal oldalán elhelyezkedő területek

Az Encs felől vezető út jobb oldalán elhelyezkedő terület

A Hernád hídjától jobbra eső terület

Belterület a Szetimrey-kúriával

